

Nr 40.

Ankom till Riksdagens kansli den 24 maj 1911 kl. 5 e. m.

Memorial, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning af väckta motioner om ändringar i gällande förordning angående försäljning af brännvin.

I åtskilliga vid innevarande års Riksdag väckta motioner, däribland motionerna i Första kammaren nr 28, af herr *Lindblad*, och nr 52, af herr *Bellinder*, samt i Andra kammaren nr 122, af herrar *Byström* och *Broomé* i Högbo, hade framställts yrkanden åsyftande ändringar i brännvinsförsäljningsförordningen med afseende å det s. k. Göteborgssystemet.

I motionen I: 28, af herr *Lindblad*, hade föreslagits, att Riksdagen ville besluta följande ändrade lydelse af förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905:

§ 17. 2. Bolag må ej till annan öfverlåta utminuterung af annat brännvin än punsch, ej heller all utskänkning af brännvin inom kommunen; skulle bolag mot bestämd afgift å annan öfverlåta rättighet till sådan utminuterung eller utskänkning, göre bolaget — — — — sin rörelse. samt

Öfvergångsstadganden.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1914.

Bolagets nettovinst — — — — — fördelning af dessa medel äger rum.

I herr *Bellinders* motion I: 52 hade hemställts, »att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tacktes låta utreda:

Bihang till Riksd. prot. 1911. 5 Saml. 1 Afd. 38 Häft. (Nr 40.)

dels huruvida icke ledningen och tillsynen öfver den detaljhandel med brännvin, som nu utöfvas af ett hundratrettiotal hvar för sig själfständiga bolag, bör öfverföras till en för hela riket gemensam styrelse tillsatt af Konungen;

dels huruvida icke förbud må utfärdas för detaljhandel med egentligt brännvin i annat än slutet och försegladt kärl;

dels såsom en följd häraf, huruvida icke all utskänkning af egentligt brännvin i öppet mått eller glas må förbjudas;

dels beträffande ändring i bestämmelserna angående storleken af nu gällande försäljningsafgifter till en mera enkel och mera effektiv form, och

dels huruvida och på hvilka villkor nuvarande spritförädlingsverk böra och kunna af staten inlösas, samt slutligen

dels hvilken ökad inkomst staten genom de till utredning föreslagna förändringarna kan komma att tillföras,

och sedan till Riksdagen framställa det förslag till förändring af nu gällande kungl. förordning om försäljning af brännvin och annan spirituosa, hvartill utredningen kan gifva anledning.»

I herrar *Byströms* och *Broomés* i Högbo motion nr II: 122 hade föreslagits, »att Riksdagen måtte besluta, att första stycket i 3 mom. 15 § af kungl. förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905 måtte få följande lydelse:

Bolags delägare skola vara minst nio, af hvilka åtminstone sex böra vara boende å den ort, där bolagets styrelse har sitt säte. Bolagets styrelse skall bestå af fem ledamöter, af hvilka två utses af delägarna i bolaget, en af landstinget, en af hushållningssällskapets förvaltningsutskott samt en af den kommun, där bolaget idkar sin rörelse, dock att i stad, som icke deltagar i landsting, stadsfullmäktige utse den ledamot, som eljest skulle af landstinget väljas. I Stockholm utses tre ledamöter af stadsfullmäktige. Därest å landet eller i stad, som deltagar i landsting, nytt bolag bildas å tid, då landstinget icke är samladt, må ordföranden i landstinget äga att utse en person att under tiden, till dess styrelseledamot blifvit af näst sammanträdande landsting utsedd, vara ledamot i styrelsen».

I sitt betänkande nr 32 hade bevillningsutskottet hemställt, bland annat, att Riksdagen, i anledning af herrar *Bellinders* och *Lindblads* förevarande motioner I: 52 och 28, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid den utredning rörande behöfligheten af ändrade föreskrifter för brännvinsförsäljningsbolagens verksamhet, om hvars föranstaltande Riksdagen i skrifvelse nästlidet år anhållit, jämväl måtte tagas under öfver-

vägande, i hvad mån ytterligare revision af gällande brännvinsförsäljningsförordning i af utskottet förordade hänseenden kunde finnas af behovet påkallad, samt att därefter måtte för Riksdagen framläggas det förslag, som af utredningen kunde föränledas;

att motionerna I: 52 och 28, i den mån de ej kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under 1:o), icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föränleda; samt

att motionen II: 122, af herrar Byström och Broomé i Högbo, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föränleda.

Vid betänkandet fanns fogad en af herr *Ericsson* i Ofvanmyra m. fl. afgifven reservation, däri hemställts, bland annat,

att Riksdagen måtte, i anledning af herrar Lindblads, Bellinders samt Byströms och Broomés förevarande motioner I: 28 och 52 samt II: 122, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tacktes för revision af gällande brännvinsförsäljningsförordning i af reservanterna angifna hänseenden låta snarast möjligt verkställa erforderlig utredning samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, som af utredningen kunde föränledas.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hafva, beträffande utskottets berörda hemställan, Riksdagens kamrar stannat i olika beslut, i det att Första kammaren bifallit hvad utskottet i betänkandet hemställt, hvar emot Andra kammaren bifallit den af herr *Ericsson* i Ofvanmyra m. fl. angifna, vid betänkandet fogade reservationen.

Af en jämförelse mellan de af kamrarna godkända, sinsemellan delvis skiljaktiga motiveringarna, i hvad de röra motionen I: 28 af herr *Lindblad*, framgår, att, medan Andra kammaren i princip godkänt motionärens förslag och gjort dettas innebörd till föremål för begäran om utredning, Första kammaren åter ansett de af motionären anmärkta missförhållandena kunna och böra afhjälpas genom andra åtgärder än den af motionären föreslagna. Med hänsyn till beskaffenheten af den sålunda förefintliga meningsskiljaktigheten, har enligt utskottets åsikt, den i berörda motion väckta frågan för innevarande Riksdag förfallit; hvilket utskottet härmed får för Riksdagen

1) anmäla.

Hvad angår motionen I: 52 af herr *Bellinder* hafva kamrarna, med lika lydande motivering, i så måtto stannat i olika beslut, att Andra kammaren affattat sin framställning i anledning af motionen såsom en begäran om själfständig utredning, under det att Första kammaren anhållit,

att vid den utredning rörande behöfligheten af ändrade föreskrifter för brännvinsförsäljningsbolagens verksamhet, om hvars föranstaltande Riksdagen i skrifvelse nästlidet år anhållit, jämväl vissa i motionen omförmälda frågor måtte tagas under öfvervägande.

Denna skiljaktighet torde icke hafva någon egentligen saklig innebörd; och utskottet har föreställt sig, att enighet i denna fråga bör kunna vinnas på sådant sätt, att Andra kammaren i den delen biträder Första kammarens beslut.

Beträffande slutligen den af herrar Byström och Broomé i Högbo väckta motionen, II: 122, har Första kammaren beslutat, att densamma icke skulle till någon Riksdagens åtgärd föranleda, och till motivering af sitt afslag godkänt följande del af utskottets betänkande i ämnet:

»Hvad slutligen angår den i motionen II: 122, af herrar *Byström* och *Broomé* i Högbo föreslagna förändringen i de särskilda bolagsstyrelsernas sammansättning, synes genom anordnandet af en öfverstyrelse för samtliga bolag, på sätt utskottet ofvan ifrågasatt, det allmännas intresse blifva tillräckligt tillgodosedt, hvadan den af motionärerna föreslagna åtgärden ej torde vara för det afsedda ändamålet erforderlig.»

Andra kammaren åter har i sin begäran om utredning inbegripit jämväl berörda motion och såsom motivering härför godkänt följande del af ofvannämnda reservation:

»Hvad slutligen angår den af herrar *Byström* och *Broomé* i Högbo föreslagna förändring i de särskilda bolagsstyrelsernas sammansättning, torde genom anordnandet af en öfverstyrelse för samtliga bolag, på sätt utskottet ofvan förordat, det allmännas intresse blifva i väsentlig mån tillgodosedt. Det vill dock synas utskottet, som om Göteborgssystemets princip lättare kunde göra sig gällande, efter hvarje Orts särskilda förhållanden, om motionärernas förslag äfven vunne beaktande. Utan att närmare inlåta sig på styrelsernas sammansättning, hvilket bör bli föremål för utredning, vill utskottet dock uttala som sin uppfattning, att öfvervägande skäl synas tala för att styrelsernas flertal böra utses af det allmänna.»

Den meningsskiljaktighet, som i sistberörda fråga kommit till uttryck, synes utskottet kunna på sådant sätt sammanjämkas, att utredning begäres i den i motionen afhandlade frågan, med anförande af den motivering, hvarom utskottet här nedan gör hemställan.

I anslutning till hvad ofvan anförts får utskottet hemställa,

- 2) att Riksdagen, hvardera kammaren med ändring af sina förut fattade beslut, måtte

a) i anledning af motionerna I: 52 och II: 122, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid den utredning rörande behöfligheten af ändrade föreskrifter för brännvinsförsäljningsbolagens verksamhet, om hvars föranstaltande Riksdagen i skrifvelse nästlidet år anhållit, jämväl måtte tagas under öfvervägande, i hvad mån ytterligare revision af gällande brännvinsförsäljningsförordning i de af utskottet förordade hänseenden kan finnas af behovet påkallad, samt att därefter måtte för Riksdagen framläggas det förslag, som af utredningen kan föranledas;

b) rörande den del af motiveringen till utskottets betänkande nr 32, som afser motionen II: 122, besluta, att densamma skall i och för dess intagande i nyssnämnda skrifvelse hafva följande lydelse:

»I en annan af de väckta motionerna hafva föreslagits ändrade bestämmelser angående sammansättningen af bolagens styrelser, i syfte att det allmänna måtte i dem blifva starkare representeradt.

Genom anordnandet af en öfverstyrelse för samtliga bolag på sätt Riksdagen ofvan förordat, synes det allmännas intresse blifva i väsentlig mån tillgodosedt. Riksdagen förutsätter emellertid, att frågan om styrelsernas sammansättning blir föremål för särskildt öfvervägande vid den utredning, som med denna Riksdagens skrifvelse åsyftas.»

Under förutsättning af Riksdagens bifall till hvad utskottet sålunda ofvan under 1:o och 2:o föreslagit, hemställer utskottet,

att Riksdagens skrifvelse i ämnet affattas på sätt härvid fogade bilaga utvisar:

Stockholm den 24 maj 1911.

På bevillningsutskottets vägnar:

ALEXIS HAMMARSTRÖM.

Bilaga.

Till Konungen.

Vid innevarande års Riksdag hafva af enskilda motionärer gjorts framställningar, åsyftande ändringar i gällande brännvinsförsäljningsföreläggning med afseende å det så kallade Göteborgssystemet.

Göteborgssystemet afsåg, som bekant, ursprungligen endast att reformera försäljningen — närmast utskänkningsföreläggningen — af brännvin till arbetarbefolkningen, därvid man ville dels inskränka brännvinsföreläggningen, dels göra densamma till sina följder mindre fördärlig. Målet ville man vinna dels och framför allt genom att aflägsna det enskilda ekonomiska intresset, d. v. s. ordna försäljningen så, att säljarna ej hade något intresse af ökad omsättning, dels ock genom att förbättra kroglokalerna och såmedelst utöfva ett hyfsande inflytande på kunderna samt genom att vid utskänkning tillhandahålla lagad mat, hvilket skulle minska brännvinets hälsovådliga inflytande. Därjämte skulle, enligt den ursprungliga idén, systembolagens inkomster hufvudsakligen användas till arbetarklassens gagn.

I en af de väckta motionerna hafva synnerligen skarpa anmärkningar riktats mot det förhållandet, att bolagens förvaltningskostnader på de senare åren stegrats i en proportion, som ej alls motsvaras af ökad vinst, hvarjämte det missförhållandet särskildt skulle råda, att omkostnadsstegringen nära nog helt fölle på den ena af bolagens rörelsegrenar, utskänkningsföreläggningen.

Om också motionärens framställning är öfverdrifven, i det att bland annat omkostnadsstegringen till afsevärd del berott af omständigheter, öfver hvilka bolagen ej kunnat råda, såsom växande utskylder till stat och kommun, berättigade löneförhöjningar åt tjänstemän hos bolagen och ökade hyror afvensom beträffande Stockholm och någon annan stad af den i nykterhetens intresse vidtagna åtgärden att förbjuda den s. k. disksupningen, hvilken åtgärd tydligen bidragit att öka kostnaden för hvarje utskänkt liter brännvin, torde likväl kvarstå som ett obestriddigt faktum, att omkostnaderna för bolagens utöfvande af brännvinsföreläggningen i allmänhet äro högre än förhållandena synas betinga och med hänsyn till den uppkommande vinsten kan anses skäligt.

Redan sistlidet års Riksdag har emellertid uppmärksammat, att omkostnaderna inom vissa bolag stigit till en betydande höjd, och anmärkt, att, äfven om olika förhållanden på olika orter kunde i viss mån förklara en dylik företeelse, sådan skiljaktighet i omkostnader olika bolag emellan, som den officiella statistiken hade att uppvisa, vore ägnad att tilldraga sig uppmärksamhet. Riksdagen fann med afseende härå önskvärdt, att en opartisk och grundlig utredning anställdes beträffande omfattningen af förefintliga missbruk samt möjligheten af deras afhjälpande medelst skärpt kontroll eller genom andra lämpliga åtgärder, och blef jämväl en skrifvelse aflåten till Eders Kungl. Maj:t med begäran om en sådan utredning.

Då emellertid det utredningsarbete, som med anledning af berörda skrifvelse lär vara påbörjadt, ännu icke blifvit slutfördt, har det syntts Riksdagen lämpligt att påkalla Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet för några punkter, som, utöfver hvad sistlidet år framhölls, särskildt böra vid utredningen beaktas.

I sådant afseende har Riksdagen till en början velat framhålla, att bolagens bokföring synes böra så ordnas, att den tydligt utvisar inkomster och utgifter för de olika grenarna af ett bolags rörelse och sålunda särskildt för utminuterungen och särskildt för utskänkingen.

Vidare har Riksdagen fäst sig vid frågan om bolagens mathållning. Motionären har låtit sin framställning anknyta sig förnämligast till förhållandena i Stockholm. Systembolaget i Stockholm utöfvar själf 30 utskänkingsrättigheter i s. k. världshus, afsedda närmast för arbetarklassen. I dessa förekomma äfven s. k. källarafdelningar med finare lokaler och bättre mat. Det har mot bolagets världshusrörelse anmärkts, att matprisen äro så låga, att bolaget utöfvar illojal konkurrens med nykterhetsvärldshusen, och att mathållningen, antingen den utöfvas af bolaget själf eller, såsom lär vara regeln, af utskänkingsföreståndaren, ådrager bolaget utgifter, som måste täckas af vinsten å utskänkingen. I huru hög grad denna anmärkning kan vara befogad, har Riksdagen icke varit i tillfälle att utröna. Men obestridligt torde vara, att den äger en viss befogenhet, då bolaget, äfven där föreståndaren på egen risk ombesörjer mathållningen, kostnadsfritt tillhandahåller lokal, värme, belysning m. m., hvarigenom det blir denne möjligt att hålla lägre priser än andra jämförliga matserveringsställen. Det åligger visserligen bolagen att vid utskänking af brännvin tillhandahålla lagad mat, men bör, efter Riksdagens förmenande, i möjligaste mån undvikas, att utgifterna därför komma att drabba bolagens öfriga rörelse, och håller Riksdagen före, att genom en mera ekonomisk anordning af mathållningen bolagens kostnads-

siffrorna skulle kunna ej obetydligt nedbringas. Huru detta i öfrigt skall kunna ernås, tarfvar en noggrann undersökning. Att i åtskilliga afseenden inskränkningar och besparande omläggningar af administrationen skola kunna äga rum, torde emellertid kunna antagas.

Af den officiella statistiken framgår, att de särskilda bolagens verksamhet gifvit mycket olika resultat beträffande vinsten å egen rörelse. Bland de faktorer, som reglera vinsten, stå gifvetvis i främsta rummet det pris, hvartill bolaget kan inköpa varan, samt det salupris bolaget håller. I det förra hänseendet kan man icke bortse från, hurusom de senare årens företeelser på spritmarknaden hafva hotat att ställa bolagen i beroende af den uppkomna sammanslutningen mellan olika spritfabriker i landet, den s. k. sprittrusten. Efter dennas tillkomst har därjämte såsom gifven konsekvens följt bränneriägarnas ringbildning. Det synes under dessa förhållanden måhända erforderligt, att åtgärder vidtagas till bolagens skyddande emot producenternas starka sammanslutningar. I sådant afseende har motionären föreslagit, att staten skulle inlösa förädlingsverken och därefter bedrifva förädlingen. Det afsedda ändamålet torde dock kunna nås på andra vägar. Bland annat står ju alltid den utvägen öppen att genom förändring i tullsatserna reglera allvarligare faror af trustbildning på förevarande område. Äfven andra medel kunna förvisso utfinnas vid en utredning af frågan.

I afseende å salupriset åter äro bolagen oförhindrade att taga hänsyn till alla inverkan omständigheter och beroende allenast af eventuell konkurrens sinsemellan. Denna konkurrens har emellertid ledt därtill, att olika bolag fixera olika pris på samma vara. Försäljningspriset för en liter varmrenadt brännvin vid utminutering var 1909 lägst 1 krona 34,1 öre och högst 2 kronor. För flertalet bolag — 70 — låg priset mellan 1 krona 50 öre och 1 krona 75 öre, hos 36 bolag var det lägre än 1 krona 50 öre och hos 6 af dessa lägre än 1 krona 40 öre. Hos 25 bolag var priset däremot högre än 1 krona 75 öre. Jämväl alkoholhalten hos det sålda brännvinet växlade och ingalunda alltid i proportion till priset. Riksdagen, som funnit denna konkurrens oegentlig, har velat ifrågasätta, huruvida icke bestämmelser kunde och borde införas därom, att alla systembolag skulle vara skyldiga att för samma pris och med samma alkoholhalt tillsaluhålla egentligt brännvin äfvensom billig konjak och liknande drycker.

Såsom ett kraftigt medel, ej allenast till reformerande af systembolagens sätt att fylla sin uppgift i och för sig utan ock till deras skydd utåt, har af motionären föreslagits inrättandet af en särskild kommis-

sion eller ett slags öfverstyrelse med såväl kontrollerande som förvaltande befogenhet. På denna öfverstyrelse skulle, enligt motionären, öfverflyttas »ledningen och tillsynen öfver den detaljhandel med brännvin, som nu utöfvas af ett hundratreöttialt hvar för sig själfständiga bolag», och skulle öfverstyrelsen äga att för försäljning af brännvin »efter statsmakternas anvisning meddela likformiga bestämmelser för hela landet, såsom att varan gjordes enhetlig, finge fastställd styrka och såldes till fastställt pris», äfvensom verkställa inköp.

I princip har förslaget om ett gemensamt organ för samtliga systembolag syntes Riksdagen vara värdt det största beaktande, äfven om man måste anse, att motionären tillämnat den ifrågasatta öfverstyrelsen en väl vidsträckt befogenhet, då han synes hafva afsett, att den skulle rent af ersätta de lokala styrelserna äfven beträffande vissa angelägenheter, som enligt sakens natur lika väl eller bättre kunna besörjas af dem. Lämpliga uppgifter för en öfverstyrelse, antingen denna, såsom motionären tänkt sig, blefve fristående eller, såsom enligt Riksdagens åsikt därjämte och främst bör förutsättas, ordnades såsom en afdelning af kontrollstyrelsen, torde emellertid vara att åstadkomma och vidmakthålla större likformighet de olika bolagen emellan i fråga om en del med försäljningsrörelsen sammanhängande spörsmål äfvensom tillse, att, såvidt möjligt, enhetliga principer komme att tillämpas i bolagens verksamhet, såsom exempelvis beträffande öfverlåtelsekontrakt, försäljningspris, varans styrka, förvaltningskostnader o. s. v. En blifvande utredning torde emellertid gifva ytterligare uppslag i afseende å den tilltänkta öfverstyrelsens verksamhetsområde och befogenhet.

I en annan af de väckta motionerna hafva föreslagits ändrade bestämmelser angående sammansättningen af bolagens styrelser, i syfte att det allmänna måtte i dem blifva starkare representeradt.

Genom anordnandet af en öfverstyrelse för samtliga bolag, på sätt Riksdagen ofvan förordat, synes det allmännas intresse blifva i väsentlig mån tillgodosedt. Riksdagen förutsätter emellertid, att frågan om styrelsernas sammansättning blir föremål för särskildt öfvervägande vid den utredning, som med denna Riksdagens skrifvelse åsyftas.

Slutligen vill Riksdagen framhålla, att för denna utredning icke torde böra på förhand uppdragas alltför snäva gränser. En ganska grundlig revision af hithörande bestämmelser är för visso behöflig för ett rätt tillgodoseende af de intressen, systembolagen äro afsedda att tillvarataga, och en närmare undersökning kan möjligen komma att gifva vid handen, att

äfvén andra åtgärder än de af Riksdagen förordade kunna visa sig erforderliga för ändamålets vinnande.

På grund af hvad sålunda anförts, får Riksdagen anhålla, det tacktes Eders Kungl. Maj:t låta föranstalta, att vid den utredning rörande behöfligheten af ändrade föreskrifter för brännvinsförsäljningsbolagens verksamhet, om hvars anordnande Riksdagen i skrifvelse nästlidet år anhållit, jämväl måtte tagas under öfvervägande, i hvad mån ytterligare revision af gällande brännvinsförsäljningsförordning i här ofvan förordade hänseenden kan finnas af behovet påkallad, samt att därefter måtte för Riksdagen framläggas det förslag, som af utredningen kan föranledas.

Med undersåtlig vördnad.
